

JOHANNES EILERT GREVERS

1855 — 1955

Wanneer de jaarwisseling ouder gewoonte aanleiding vormt tot een terugblik, dan is er thans des te meer reden om, zij het met een ander oogmerk, in gedachten een ogenblik in het verleden te verwijlen. Niet het minst om nog eens recht te laten wedervaren aan de nagedachtenis van de man, die, juist een eeuw geleden geboren, een nieuw aanzicht aan de Nederlandse tandheeskunde van zijn tijd heeft gegeven en in de ontwikkeling daarvan een dominante rol heeft vervuld: J o h n E. G r e v e r s.

Wil men vooraf een rechtvaardiging? G r e v e r s, niet alleen medeoprichter van ons Tijdschrift, was dit eveneens van alle tandheeskundige organisaties die in de beide laatste decennia van de vorige eeuw richtinggevend zijn geweest voor de evolutie van de tandheeskunst van een weinig aanzien genietend handwerkmatig beroep, tot een geleidelijk op wetenschappelijke basis zich ontplooiend specialisme.

Op 16 Januari 1855 werd hij geboren als zoon in het streng gereformeerde gezin van vier kinderen van de tandmeester J. J. G r e v e r s te Amsterdam. Toen hij 14 jaar geworden was en de z.g. Franse school bezocht, bestemde de vader hem tot zijn toekomstige opvolger. Ter inleidende ontwikkeling van zijn handvaardigheid werd hij des avonds en op de vrije middagen in de leer gedaan bij een goudsmid alwaar hij zich snel een voortreffelijke leerling en een gewaardeerde hulpmacht betoonde. Zulks kwam ook tot uitdrukking in zijn weekloon van f 5.— dat wel zeer gunstig afstak bij de f 9.— die een gehuwd gemeentewerkman in de hoofdstad toentertijd verdiende.

In 1872, op 17-jarige leeftijd vertrok hij, voorzien van kerkelijke introducties, voor zijn eigenlijke tandheeskundige opleiding naar de Verenigde Staten, waarheen een oudere broer zich reeds eerder had begeven.

Men kan zich afvragen wat de vader, die in het kerkelijk-maatschappelijke leven verschillende geziene functies bekleedde, tot deze beroepskeuze voor zijn zoon mag hebben bewogen; immers de uitoefening der tandheeskunst was sinds 1865 aan artsen voorbehouden en het verwerven van een afzonderlijke bevoegdheid opgeheven. Men moet aannemen dat enerzijds de geringe belangstelling der artsen voor deze werkzaamheden en de noodgedwongen officiële erkenning dat het inzetten van kunstgebitten aan ieder vrij stond, daarnaast de gunstige statistische positie der tandmeesters (om het zo uit te drukken), de vader mogelijkheden deed zien die niet of nog niet in de wetgeving waren verdisconteerd.

Hoe het zij, in Amerika kreeg de jonge G r e v e r s bij een groot aantal vooraanstaande tandartsen theoretisch en practisch onderricht

terwijl hij in zijn vrije tijd lessen volgde in de natuurwetenschappen, anatomie en physiologie. Zijn veelzijdige contacten en praktische werkzaamheid aldaar hadden tot gevolg dat het oorspronkelijk op twee jaren vastgestelde verblijf werd uitgebreid tot vijf. Aldus wetenschappelijk onderlegd en gewapend met een in het vaderland onbekende tandheelkundige kennis en vaardigheid, kwam hij in 1877 terug. Inmiddels was een jaar tevoren de afzonderlijke bevoegdheid weer ingesteld en het valt niet te verwonderen dat toen hij zich aan het betreffende examen te Utrecht onderwierp, dit volgens een latere uitspraak van de examinator *D e n t z* tot een meer dan opvallend resultaat leidde.

Hij vestigde zich voorlopig in de praktijk van zijn vader en verhuisde 5 jaar later naar de Keizersgracht waar hij zich weldra in een gedistingeerde praktijk verheugde. *J o h n G r e v e r s* (zich aldus aandienende met het hem vertrouwde Angelsaksische equivalent) gold al spoedig in de hoofdstad als de Amerikaanse tandarts, de pionier die voor het eerst de tandheelkunde op het ginds bereikte niveau uitoefende. Dit gaf hem ook in medische kringen een gezag dat tot velerlei relaties leidde, vooral met chirurgen en ook met hoogleraren, waarbij hij door zijn wetenschappelijke opvattingen de aandacht op zich vestigde. Een eerste gevolg was dat de hoogleraar in de heelkunde *T i l a n u s*, die luidens zijn opdracht in 1875, ook onderwijs moest geven in de tandheelkunde, zich voor dit laatste *G r e v e r s* assumeerde, die bijgevolg reeds enkele maanden na zijn examen als assistent met de leiding van de polikliniek voor tandliders werd belast om in 1893 tot hoofd daarvan te worden aangesteld.

Deze kliniek, aanvankelijk alleen bezocht door semi-artsen die voor een toekomstige vestiging in de provincie van de oefeningen in de tandextractie profijt verwachtten, ondervond grotere toeloop toen de nieuw opgetreden hoogleraar *R o t g a n s* zijn examen over de tandheelkunde uitstreckte. Voor *G r e v e r s* was het verkeer met zijn praktikanten voldoende prikkel om door aanvullende studie in staat te zijn over pathologische kwesties op meer dan gelijk niveau met hen te kunnen spreken. Daartoe werkte hij bovendien nog in verschillende laboratoria van de universiteit.

Zijn buitengewone verstandelijke vermogens, onbegrensde ambities en ijzeren doorzettingsvermogen stelden hem in staat om, in weerwil van het gemis aan enige vooropleiding, zich ook de kennis der klassieke talen en van de geschiedenis der oudheid eigen te maken. Het eerste dreef hem er o.a. later toe om, in aansluiting op die van *I s l a y*, een nomenclatuur te ontwerpen en te propageren voor de gebitsanomalieën, hetgeen uit zijn belangstelling voor de opkomende orthodontie voortspoot. Toen hij in 1895 toegelaten werd als privaat-docent voor het geven van onderwijs in de tandheelkunde kon hij wetenschappelijk alleszins capabel worden geacht voor deze universitaire taak. In die hoedanigheid gaf hij colleges in anatomie, histologie en pathologie naast de cursus in extractieleer en diagnostiek der tand- en mondziekten, welke laatste alleen al driemaal per week beslag op zijn tijd legde.

Het behoeft geen betoog dat het verenigen van de belangen zijner

omvangrijke praktijk (die vanzelfsprekend niet door de kleine luiden werd gefrequenteed) en van het onderwijs met zijn studiezin en eigen wetenschappelijk werk op tandheelkundig gebied niet in een normale dagtaak viel onder te brengen. Hij werkte dan ook geregeld tot diep in de nacht. Temeer moet men voor zijn prestaties bewondering hebben wanneer daarbij in aanmerking worden genomen zijn herhaalde bezoeken aan buitenlandse congressen, o.m. in de V.S., en andere bijeenkomsten, zomede de geregelde omgang, ook in het gezelligheidsverkeer te zijnen huize, met medische specialisten en leden van de faculteit, waarbij hij zich een gerenommeerd gastheer toonde. Vooral zijn lidmaatschap (1903) van het Genootschap tot Bevordering van de Genees- en heelkunde en van de Geneeskundige Kring in de stad zijner inwoning brachten hem in aanraking met de bekendste medici. Ook buitenlanders ontving hij gaarne in eigen milieu, waaronder mannen van wetenschappelijke vermaardheid; Miller, Mummery, Sidney Spokes, Hopewell Smith, Bonwill, Cunningham, Talbot, Islay, von Arkövy, Hattyasien vele thans minder bekenden behoorden tot zijn vertrouwde relaties.

Dat hij aan het door zijn toedoen ontwikkelde tandheelkundige verenigingsleven hier te lande een actief aandeel nam, mag genoegzaam bekend worden geacht. Daarnaast was hij in het buitenland, niet het minst in Amerika, een veel en gaarne geziene maar bovendien geëerde gast, die tevens wetenschappelijk een groot aanzien genoot. Als leerling tijdens zijn studie jaren aan gene zijde van de oceaan o.a. van King-ley (1829—1913) „de vader der moderne orthodontie” en Guilford, de auteur van het eerste studieboek voor de orthodontie (1889), had dit onderdeel-in-opkomst zijn bijzondere aandacht. Toen hij op het International Dental Congress te St. Louis in 1904, waarheen hij als regeringsvertegenwoordiger was afgevaardigd, een voordracht hield waarbij hij wees op de invloed van de tong op de vorm van tandboog en kaken, was hij de enige buitenlander waarbij alle aanwezigen opstonden en hem toejuichten. Ook elders viel hem na een voordracht vaak grote bijval ten deel. Voorts was hij verscheidene malen congresvoorzitter.

Sterk internationaal georiënteerd, werd in het bijzonder de band met Amerika niet alleen wetenschappelijk doch ook anderszins onderhouden. Zo was Grevers voor de tandheelkundige faculteiten aldaar de officiële gemachtigde voor het viseren van diploma's en het afgeven van verklaringen van „advanced standing” hetwelk tot een verkorting van de studie aldaar de mogelijkheid opende.

De opeenvolgende consuls der V.S. behoorden tot de vaste bezoekers van zijn gastvrije woning. Zelfs werd ter gelegenheid van de kroning van Koningin Wilhelmina in 1898 te zijnen huize door de consul een receptie gehouden.

Zijn zucht tot zelfstandig wetenschappelijk onderzoek vond een dankbaar terrein in de pathologie der tanden, waarbij zijn vaardigheid in en ambitie voor de histologische techniek het aanzijn gaf aan een oorspronkelijke, uitgebreide verzameling van fraaie en instructieve microscopische preparaten. Pas later zouden anderen in de vakliteratuur

de resultaten brengen van overeenkomstige bevindingen, door *Grevers* reeds jaren tevoren in zijn voordrachten getoond.

Ook ander wetenschappelijk gebied, de anthropologie, verleidde hem tot het aanleggen van een verzameling schedels en het verrichten van duizenden metingen (met instrumenten van eigen ontwerp), waarvoor hij reizen maakte naar musea in verschillende steden van Europa. Honderden foto's als evenzovele lantaarnplaatjes werden tot wetenschappelijk demonstratiemateriaal verwerkt. Toen voor het trekken van conclusies in de betreffende studie de wiskundige berekeningen, waarvoor hij zich ontzaglijk veel moeite had getroost, volgens het oordeel van deskundigen contrôle vereisten, doofde de ontmoediging zijn verdere ambitie en bleef het definitieve werk onafgedaan.

Zijn veelomvattende studiezin en als gevolg daarvan zijn buitengewone belesenheid hadden geleidelijk een omvangrijke boekerij doen groeien, welke in zijn grote studeerkamer aan de Oude Turfmarkt drie wanden besloeg. Als bibliophiel had hij zich daarbij in het bezit weten te stellen van zeldzame exemplaren met grote antiquarische waarde, vooral op tandheelkundig gebied. In deze studeerkamer, uitgerust met een bibliotheek die volgens bevoegde beoordelaars in zijn soort als een der beste van Europa mocht worden beschouwd, werkte hij veelal tot diep in de nacht.

Aldus na een dertigjarige werkzaamheid op het hoogtepunt van zijn persoonlijk en wetenschappelijk aanzien, bezweek *Grevers* voor de verleiding om tot opvolger te worden benoemd van Dr. *Th. Dentz* als lector, tevens directeur van het Tandheelkundig Instituut te Utrecht. Bij zijn vertrek werd hem te Amsterdam een afscheidsdiner aangeboden waarbij de leden der medische faculteit hem een geschenk vereerden „als vriendschappelijk aandenken, zowel aan zijn persoon als zijn nooit falende bereidvaardigheid”. Zo luidde het op de begeleidende oorkonde.

Men kan zich terecht afvragen wat *Grevers* bewogen heeft om een dusdanige positie en een bloeiende, exclusieve praktijk op te offeren voor een universitaire functie waarvan het materiële aspect voor hem geen enkele betekenis kon hebben en waarin ook zijn sterk ontwikkelde ijdelheid zeker geen genoegzame bevrediging kon vinden.

Er is meer dan een gerechtvaardigd vermoeden dat hem bij het aanbieden van de benoeming tot lector-directeur een andere status in het vooruitzicht is gesteld, zij het dat zulks is geschied door personen die het niet in hun macht hadden de door hen gewekte verwachting te honoreren. Wel hield vijf jaar later ter gelegenheid van de rectoraats-overdracht Prof. *Eijkman* een pleidooi voor de conversie van het lectoraat in de tandheelkunde in een hoogleraarschap, maar het leidde tot geen enkel gevolg. Het gezag dat *Grevers* in Amsterdam in zo grote mate genoot werd kennelijk niet zijn deel in de bisschopstad.

Daartoe had zeker bijgedragen de veel opzien verwekkende, enige weken durende staking van de tandheelkundige studenten, twee jaar na zijn optreden als directeur en enig in de geschiedenis der alma mater. Al werden de studenten na een onderzoek door een commissie uit de

Senaat onder leiding van de Rector Magnificus officieel in het ongelijk gesteld, het conflict wees in elk geval op het bestaan van ongewone spanningen die ten slotte op explosieve wijze een uitweg hadden gezocht.

Grevers' komst in Utrecht was het sein tot allerlei ingrijpende veranderingen. De tandheelkundige opleiding, waarvoor een afzonderlijke regeling gold, vereiste voortaan, ter verwezenlijking van zijn visie op een breder opgezet onderwijs, volledige inschrijving. De studenten werden verwezen naar verschillende colleges voor medische studenten waar hun plotselinge komst echter niet bijster werd gewaardeerd. Later zouden voor hen speciale cursussen worden gearrangeerd. Zijn eigen onderwijs dat de diagnostiek, pathologie en therapie der tandziekten omvatte, was voor een groot deel ten aanzien van de pathologie gebaseerd op een door zelfstandig onderzoek verkregen uitgebreide kennis, die pas in latere jaren door publicaties van buitenlanders gemeengoed zou worden. Zijn colleges werden toegelicht met histologische preparaten die als bewijsmateriaal voor zijn, later door anderen bevestigde bevindingen en inzichten hem de prioriteit hadden doen toekomen indien hij zich niet aan het publiceren geleidelijk was gaan onttrekken. Zo gezien was hij met zijn onderzoek en onderwijs zijn tijd jaren voor.

Al spoedig na de aanvaarding van zijn functie werd Grevers' volle aandacht ook gevraagd voor de voorbereiding en inrichting van een nieuw instituut, hetwelk in de gedaante van het verbouwde en uitgebreide „Payenborg" na twee jaren in gebruik kon worden genomen. Helaas was geen rekening gehouden met de stijgende toeloop naar de tandheelkundige studie, zodat het gebouw reeds bij de opening met moeite alle studenten kon bevatten en derhalve spoedig tot velerlei complicaties bij de huisvesting der verschillende onderdelen van het praktische onderwijs aanleiding gaf.

Over de moeilijkheden in zijn omgang met de studenten werd reeds gesproken. Zijn autoritaire eigenschappen naast initiatiefvolle studiezijn maakten het hem moeilijk zich de studenten voor te stellen zoals zij waren in hun natuurlijke beperktheden en aanvankelijk lijdelijke, later meer critische instelling ten opzichte van het veranderde onderwijs. Zelf uit bijzonder hout gesneden, ontbrak het hem aan de slag om op ongedwongen wijze met jonge mensen om te gaan; zij bleven uiteraard beneden de maat van zijn verkeerd gestelde normen en verwachtingen. De studenten vormden voor hem een geheel andere sfeer dan waarin hij gewend was geweest te leven en waarmede hij zich geheel, ook in zijn persoonlijkheid had vereenzelvigd. De voortdurend ondervonden teleurstellingen en het niet vervuld worden van de verwachtingen waarmede hij onder het brengen van een groot offer zijn ambt had aanvaard, deden hem in 1913 afzien van verdere voortzetting van het directoraat hetwelk hij acht jaren had waargenomen. Hij vertrok weer naar zijn oude woonplaats van waaruit hij zijn colleges als lector bleef geven tot de wettelijke leeftijdsgrens van 70 jaar hem in 1925 ambteloos burger maakte. In zijn woning aan de Sarphatikade werd zijn bibliotheek in de oude glorie hersteld en zijn uitgebreide verzameling preparaten en schedels ondergebracht.

Hoe brillant zijn Amsterdamse tijd ook was geweest, huiselijk leed was hem niet bespaard. Reeds enkele jaren na zijn huwelijk ontviel hem zijn vrouw. Sindsdien weduwnaar gebleven, bezette zijn dochter nadat zij volwassen was geworden de open gebleven plaats, welke huis- en gastvrouwelijke taak zij tot zijn overlijden is blijven vervullen.

Ter bevrediging van zijn drang naar allerlei nieuwe en verrijking van reeds verworven kennis, maakte hij in zijn ambteloze jaren nog talrijke langdurige reizen in het buitenland, tot hem dit lichamelijk niet meer mogelijk werd.

Welke teleurstellingen in zijn latere levensjaren hij mocht hebben ondervonden, aan velerlei vormen van erkenning zijner verdiensten heeft het niet ontbroken. Hij was enige malen voorzitter van internationale congressen en door verschillende wetenschappelijke verenigingen in en buiten Europa werd hem het erelidmaatschap aangeboden. In 1904 erkende de regering zijn verdiensten door een benoeming tot officier in de orde van Oranje Nassau. Grevers was de eerste tandarts die een officiële onderscheiding te beurt viel.

Overziet men Grevers' wetenschappelijke verrichtingen voor zover die in geschriften zijn vastgelegd, dan valt zijn grootste activiteit vóór de eeuwwisseling. Wel gaat deze in reeds afnemende mate nog enkele jaren door tot zijn benoeming te Utrecht, maar van wat hij daarna als resultaat van onderzoek in voordrachten en colleges ter kennis heeft gebracht, is vrijwel niets in druk verschenen. Over de voor hem betreuwenswaardige gevolgen daarvan inzake de prioriteit van zijn bevindingen werd reeds eerder gesproken.

Al was hij volgens zijn vriend en tijdgenoot Dr. C. van der Hoeven geen groot redenaar en eiste hij vooral in latere jaren bij zijn voordrachten van de aanwezigen door zijn spreektrant nogal inspanning, zo had hij niettemin vanwege de aard en het gehalte van zijn wetenschappelijke mededelingen steeds een aandachtig gehoor. Als gewaardeerd medewerker aan het programma heeft hij met zijn bezoeken aan buitenlandse bijeenkomsten ons land tandheelkundig op voortreffelijke wijze vertegenwoordigd.

Na zijn overlijden werd zijn boekerij afgestaan aan de Universiteitsbibliotheek in de hoofdstad; zijn verzameling preparaten en ander materiaal vonden asyl in het Anatomisch Instituut aan de Mauritskade.

Van Grevers moet worden gezegd dat hij in de Nederlandse tandheelkunde een uitzonderlijke plaats heeft ingenomen en door zijn ongewone capaciteiten haar het wetenschappelijk en biologisch fundament heeft verschafte waarop door anderen kon worden voortgebouwd

P. H. Buisman